

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ - ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ - ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ

Ροΐδω Μητούλα
Καθηγήτρια Χαροκοπείου Πανεπιστημίου

ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Χώρος ⇔ κοινωνική ευημερία

κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές

αλληλοεπηρεάζονται

στην οργάνωση του χώρου

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ.....

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

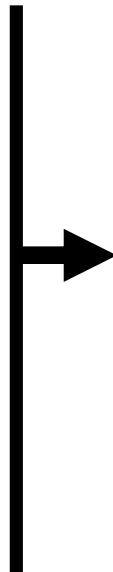
(globalization)..... αρχή δεκαετίας του '70

αλληλεξάρτηση ανάμεσα σε όλες
τις περιοχές του πλανήτη

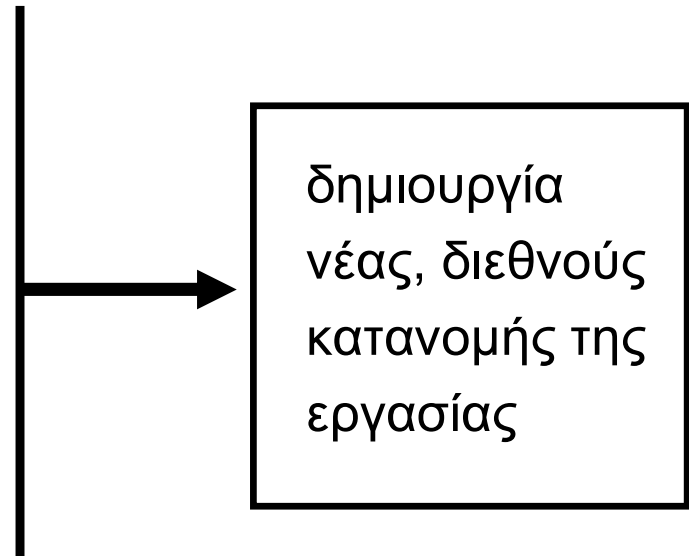
διασύνδεση συστημάτων αγορών,
παραγωγής, απασχόλησης

μεταβολές με χωροταξική
διάσταση

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ.....

- Η παραγωγή πρώτων υλών παίζει μικρότερο ρόλο... με συνέπειες στις χώρες που ασχολούνται με τον πρωτογενή τομέα παραγωγής
- Η απασχόληση στη μεταποίηση μειώνεται
- Η βιομηχανική παραγωγή αυξάνεται

Η οικονομία «σύμβολο» εκτοπίζει την πραγματική οικονομία

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ.....

Επιπρόσθετες Μεταβολές:

Ανάπτυξη υψηλής τεχνολογίας

- Εμφάνιση φαινομένων διαρθρωτικής οπισθοδρόμησης και επαναβιομηχάνισης
- Στροφή στην ευέλικτη παραγωγή
- Προσαρμογή των πολυεθνικών επιχειρήσεων στο νέο περιβάλλον και η άνθηση της «άτυπης» οικονομίας

Οικονομικές διαφορές σε διεθνές, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ.....

- Δημιουργία διεθνούς οικονομικού συστήματος και υποσυστημάτων
 - Δημιουργούνται 4 επίπεδα χωρικών συγκεντρώσεων
- A. **Μεγάλα Διεθνή Κέντρα** (Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Τόκυο) με συγκριτικό γεωγραφικό πλεονέκτημα, υποδομές, που υποστηρίζονται από μεγάλα οικονομικά συμφέροντα. Έδρες των μεγάλων Τραπεζών και των κυριότερων πολυεθνικών επιχειρήσεων.
- B. **Διεθνή Κέντρα ευρύτερης χωρικής ζώνης** (π.χ. Σιγκαπούρη, Φραγκφούρτη κ.ά.). Διασυνδέουν οικονομικά το παραγωγικό και οικιστικό πλέγμα μιας ευρύτερης γεωγραφικής περιοχής (ζώνης)
- Γ. **Περιφερειακά Κέντρα** (π.χ. Μιλάνο, Θεσσαλονίκη, Μαδρίτη, Αθήνα κ.ά.) Κέντρα «αναδυόμενης επιρροής» και πέρα από τα εθνικά σύνορα των χωρών που ανήκουν.
- Δ. **Τοπικά Κέντρα** (π.χ. Ηράκλειο, Μπάρι, Μασσαλία, Λάρισα κ.ά.). «Πολικά αστικά κέντρα» διαπεριφερειακής ακτινοβολίας, με τάση εξέλιξης σε περιφερειακά κέντρα.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ.....

Ενεργοποίηση των «γεωπολιτικών μονάδων» (Περιφερειών)

Αμφισβήτηση του κράτους-έθνους....

- διάσπαση των κρατών (ακραία)
- αυτονομία των περιφερειών
- «περιφερειακή συνείδηση»
- «περιφερειακή ταυτότητα»

Κατάργηση των «νεκρών άκρων» (Nijkamp)
Αναγνώριση της στρατηγικής θέσης
Δημιουργία πόλων επικοινωνιών και συναλλαγών

**«Ευρώπη των περιφερειών»
οργάνωση διασυνοριακών σχέσεων
περιφερειακή ανταγωνιστικότητα**

Περιφερειακή διπλωματία

Περιφερειακές συμμαχίες

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ.....>>>

Συγκέντρωση σε κεντρικά σημεία του χώρου ----->>>

αστικοποίηση

μετακίνηση πληθυσμού
προς τα αστικά κέντρα
και τις πόλεις

μεταβολή της κατανομής
του πληθυσμού ανάμεσα
στις πόλεις και τους
διάσπαρτους οικισμούς

συγκέντρωση οικονομικών
δραστηριοτήτων στις
πόλεις και τα αστικά κέντρα

συγκράτηση της
χωροταξικής
ισορροπίας

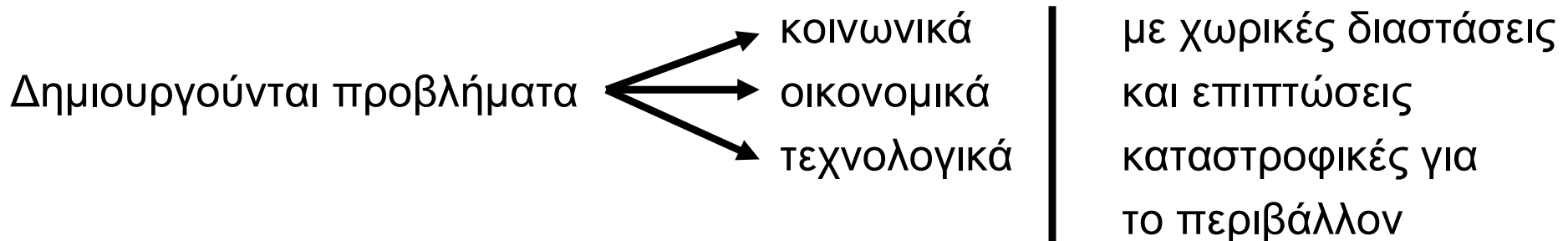
Προκύπτουν προβλήματα:

- επιλογής του τόπου εγκατάστασης των νοικοκυριών και των παραγωγικών μονάδων
- κινητικότητας των συντελεστών της παραγωγής στο χώρο

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ.....

Ρύπανση του Περιβάλλοντος

Η οικονομική ανάπτυξη που πραγματοποιείται με ρυθμούς υψηλότερους από αυτούς που μπορούν να χαρακτηριστούν κοινωνικά άριστοι προκαλεί τη ρύπανση και την καταστροφή του οικολογικού περιβάλλοντος

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ.....

ανάγκη δημιουργίας αυτοτροφοδοτούμενης ανάπτυξης στις προβληματικές περιφέρειες

πληθυσμιακή έκρηξη στις αναπτυσσόμενες χώρες του νότου

η υπογεννητικότητα και η ηλικιακή διάρθρωση

τα ενεργειακά θέματα που στην οικουμενική τους υπόσταση αποτελούν το υπόβαθρο κρίσιμων μεταβολών στην οικονομική, πολιτική και χωροταξική οργάνωση του σύγχρονου κόσμου

οι ισχυρές πιέσεις που προκαλούνται στις αγορές εργασίας από την τεχνολογική πρόοδο και την οικονομική ανάπτυξη των χωρών της Ασίας και της νότιας Αμερικής αυξάνουν την ανεργία στις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης και στη βόρεια Αμερική όπου εμφανίζονται φαινόμενα αποβιομηχάνισης

υφίσταται **ανάγκη επέμβασης του κράτους**
στην οργάνωση του χώρου
για την **επίλυση του περιφερειακού προβλήματος**
εφόσον οι μηχανισμοί της αγοράς δεν μπορούν
να το επιλύσουν

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ.....

ο χώρος αναλύεται σε:

γεωγραφικό, κοινωνικό, οικονομικό, μαθηματικό, οικολογικό, πολιτικό, κ.ά.

ο γεωγραφικός χώρος που προηγείται ιστορικά, αποτελεί τη μορφή του περιβάλλοντος στο οποίο είναι κατανεμημένοι οι φυσικοί πόροι

σχεδόν ταυτίζεται με τον οικονομικό χώρο ---> δημιουργούνται σχέσεις μεταξύ παραγωγής και διαμονής αγαθών

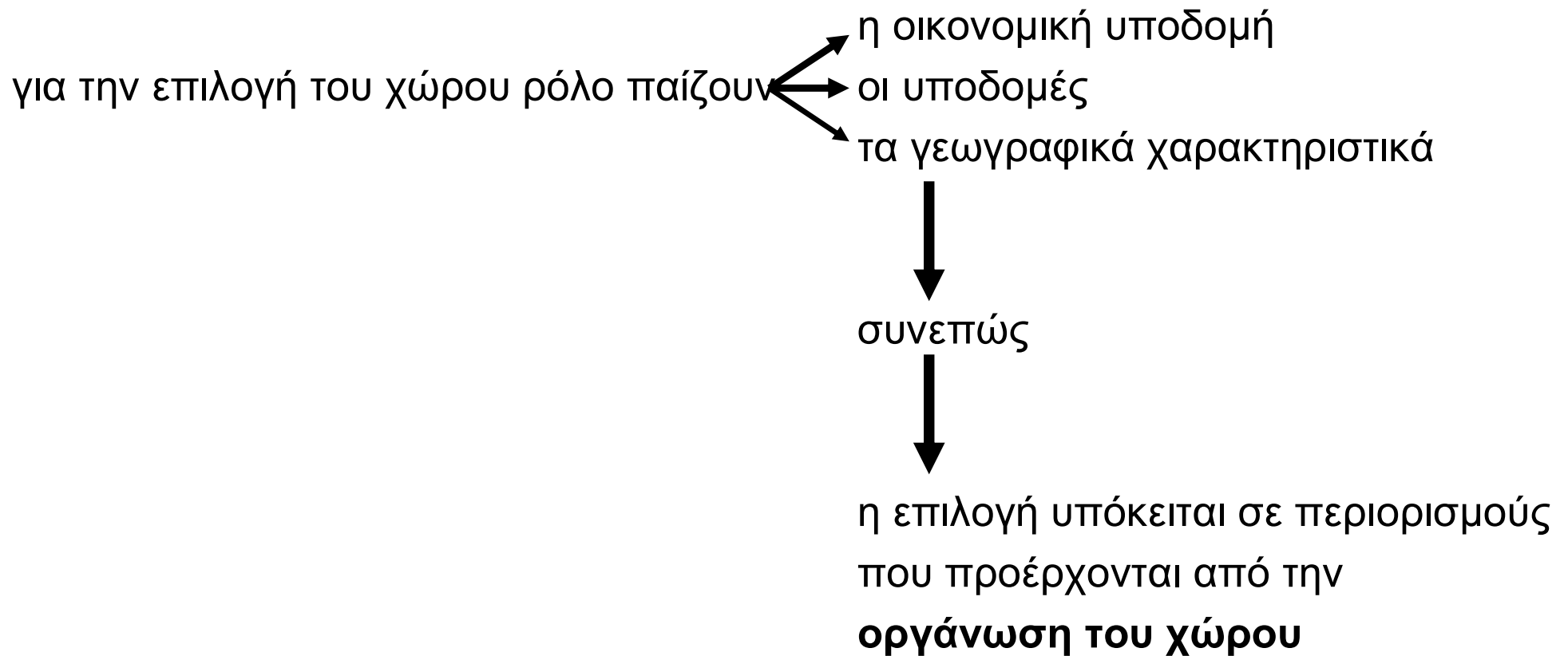
όπου

σημαντικό ρόλο παίζουν οι αποστάσεις και οι τιμές που διαμορφώνονται στα διάφορα χωρικά σημεία

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ.....

μέσα στον οικονομικό χώρο ο άνθρωπος αναπτύσσει τις οικονομικές του δραστηριότητες

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ.....

ο γεωγραφικός χώρος είναι συγκεκριμένος, μετρήσιμος και οριοθετείται

ο οικονομικός χώρος εξαρτάται από τις σχέσεις του με τις άλλες μονάδες του χώρου

Η σχέση μεταξύ οικονομικού και πολιτικού χώρου είναι πολύ στενή

.....

.....

.....

π.χ. διεθνές εμπόριο
αποικιοκρατία
παραχώρηση «διαμετακομιστικών διευκολύνσεων»
κ.ά.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ.....

Η σχέση μεταξύ **οικονομικού** και **κοινωνικού χώρου** είναι πολύ στενή
...αποτελείται από πολλά σημεία...

.....
που συνδέεται το κάθε ένα με
διαφορετικές κοινωνικές δραστηριότητες

.....
.....
π.χ. χώρος κατοικίας
 χώρος ψυχαγωγίας
 κ.ά.

.....
.....
δηλαδή ένας πολύπλοκος κάναβος
ενός συνόλου χωρικών σημείων

Η σχέση μεταξύ **οικονομικού** χώρου
και της **περιφερειακής ανάπτυξης**

.....
.....
για την κοινωνικά επιθυμητή
χωροταξική ανακατανομή των
οικονομικών πόρων είναι τρεις:

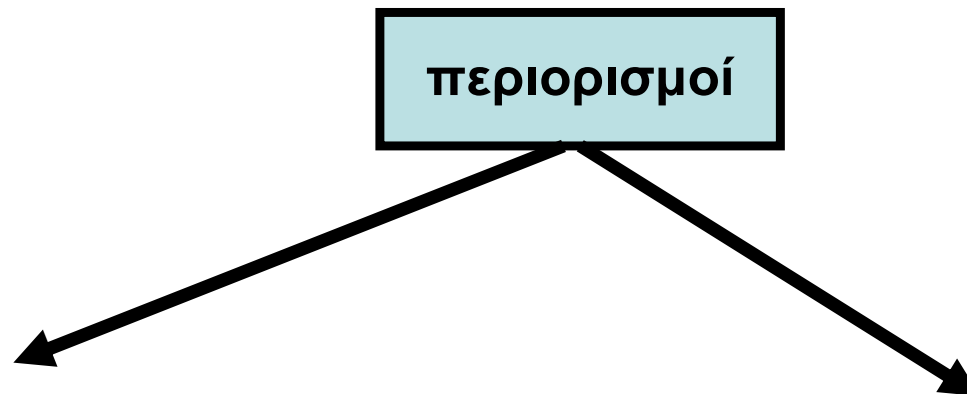
- α) η επιφάνεια
- β) η απόσταση
- γ) ο τόπος

οι διαστάσεις αυτές επιδρούν κατά
ορισμένους τρόπους στην οικονομική
συμπεριφορά του ανθρώπου

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Η Οικονομική Επιστήμη μελετά και την οικονομική συμπεριφορά στο χώρο

1. διαχωρισμός της οικονομικής όψης της ανθρώπινης συμπεριφοράς από τις υπόλοιπες

2. η σύνθεση των φαινομένων της ανθρώπινης συμπεριφοράς που διακρίνεται για την πολυπλοκότητα και το δυναμισμό της, γεγονός που προκαλεί τις μεταβολές της στο χώρο και στο χρόνο

3 μορφές οικονομικής επίδρασης του χώρου στην οικονομική δραστηριότητα

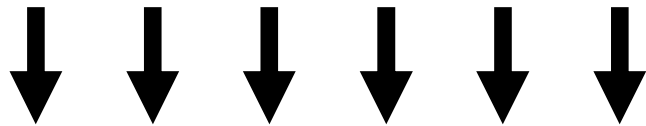
Ο χώρος με τη μορφή του εδάφους (επιφάνεια) είναι ένας από τους συντελεστές παραγωγής πχ. χρήση εδάφους για αγροτική καλλιέργεια, βιομηχανία, συγκοινωνίες, οικισμοί κ.ά. Όλα αυτά σε συνδυασμό με τις συγκεντρώσεις του πληθυσμού σε ορισμένες περιοχές, οξύνει το πρόβλημα των «συγκρούσεων της χρήσης γης» και το έδαφος και το υπέδαφος μετατρέπεται σε σημαντικό παράγοντα καθορισμού των κοινωνικών σχηματισμών

Η απόσταση, ως διάσταση του χώρου παρεμβάλλεται ανάμεσα στις ανθρώπινες δραστηριότητες και επηρεάζει την επιλογή του τόπου εγκατάστασης, τον ανταγωνισμό, τις τιμές στο χώρο, τις μεταφορές, τις επικοινωνίες πχ. η μεταφορά πρώτων υλών για βιομηχανικής επεξεργασία απαιτεί ανάλωση έργου, δηλαδή πόρων, με οικονομικό κόστος. Επίσης, οι επικοινωνίες συνεπάγονται κόστος. Η κατάλληλη αξιοποίηση των πληροφοριών που θα αποκτηθούν έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της αβεβαιότητας και του κινδύνου στη διαδικασία λήψης οικονομικών αποφάσεων

Ο χώρος ως τόπος εγκατάστασης των οικονομικών δραστηριοτήτων (παραγωγικών και καταναλωτικών) αποτελεί ενδιάμεση ή τελική εισροή. πχ. Η χρησιμοποίηση ινώδους πυριτικού ορυκτού και η βιομηχανική περιοχή στην οποία μετατρέπεται σε ίνες αμιάντου για χρήση στα φρένα των αυτοκινήτων αποτελεί ενδιάμεση εισροή. Ο καθαρός αέρας σε σχέση με την κατοικία, η χρησιμοποίηση φυσικού αλατιού κ.ά. είναι η τελική εισροή. Ο χώρος εδώ προκαλεί επιδράσεις γειτνίασης που προέρχονται από οικονομικές δραστηριότητες μιας περιοχής πάνω σε δραστηριότητες γειτονικής τοποθεσίας και ροές εισοδήματος από περιοχή σε περιοχή

Η ανισομερής κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων στο χώρο προέρχεται:

- Από την ανομοιογενή φύση και κατανομή των οικονομικών πόρων στο χώρο
- Από την αδράνεια, δηλαδή την αδυναμία μετακίνησής τους στα χωρικά σημεία που είναι απαραίτητα για την παραγωγική διαδικασία, σε δεδομένο χρόνο.

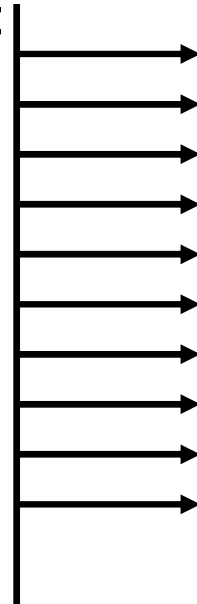
Επηρεάζονται:

- ➔ οι δυνατότητες χρησιμοποίησης των πόρων που βρίσκονται σε κατάσταση σπανιότητας
- ➔ το κόστος παραγωγής των αγαθών, σε όλα τα συστήματα κοινωνικής οργάνωσης

Η ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

Η παραδοσιακή οικονομική ανάλυση παραμέλησε τη χωροταξική διάσταση των οικονομικών φαινομένων γιατί πίστευε ότι:

- ➔ Ο μηχανισμός της αγοράς μπορούσε να εξαλείψει κάθε διαταραχή στη διαπεριφερειακή ισορροπία των τιμών, των εισοδημάτων, των μισθών και των συντελεστών παραγωγής
- ➔ Υπήρχε κυρίως το κρίσιμο πρόβλημα του χρόνου και πολύ λιγότερο και υποδεέστερο το χωροταξικό

το κόστος μεταφοράς ισούται με το μηδέν, γιατί οι πόροι είναι όμοια κατανεμημένοι στο χώρο και κατά συνέπεια η κινητικότητά τους είναι στιγμιαία, αυτόματη και αδάπανη

Σήμερα, είναι αποδεκτό ότι:

Η διαφοροποίηση των περιφερειακών εισοδημάτων που προκαλείται από το διαφορετικό βαθμό απασχόλησης των πόρων κατά περιφέρειες, ως συνέπεια της άνισης κατανομής των οικονομικών δραστηριοτήτων δημιουργεί κεντρόφυγες και κεντρομόλες δυνάμεις που επηρεάζουν τη συγκέντρωση ή διασπορά του πληθυσμού στο χώρο. Επίσης, ρόλο παίζουν τα δημογραφικά δεδομένα, τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά κ.ά.

Νεότερος κλάδος της Οικονομικής Επιστήμης:

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

2 τάσεις

```
graph TD; A[ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ] --> B[2 τάσεις]; B --> C[Αναζήτηση και ανάπτυξη μεθόδων για την οικονομική ανάλυση χωροταξικών προβλημάτων επεκτείνοντας ή τροποποιώντας μεθόδους άλλων κλάδων της Οικονομικής Επιστήμης]; B --> D[διεπιστημονική θεώρηση της διάστασης του χώρου με τη συνεργασία και άλλων κλάδων των κοινωνικών επιστημών];
```

Αναζήτηση και ανάπτυξη μεθόδων για την οικονομική ανάλυση χωροταξικών προβλημάτων επεκτείνοντας ή τροποποιώντας μεθόδους άλλων κλάδων της Οικονομικής Επιστήμης

διεπιστημονική θεώρηση της διάστασης του χώρου με τη συνεργασία και άλλων κλάδων των κοινωνικών επιστημών

- A. **Διαμέριση ή διαπεριφερειοποίηση** των εθνικών προγραμμάτων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης → αριθμητική του μακροοικονομικού προγραμματισμού μπορούσε να γίνει πιο ισχυρή, ενισχυόμενη από τη γεωμετρία των χωρικών σχέσεων
- η κλαδική κατανομή κατανομή των πόρων μεταβάλλεται σε σχέση με την τοποθεσία στο χώρο και
 - ο βαθμός συμπληρωματικότητας μιας επένδυσης με την οικονομική και κοινωνική υποδομή μιας περιοχής είναι καθοριστικό στοιχείο για την επιτυχία του οικονομικού αποτελέσματος
- B. **Χωροταξική δικαιοσύνη ή ισότητα και αποτελεσματικότητα** στις επιδιώξεις των προγραμματιστών. Χαρακτηρισμός των περιφερειών ανάλογα με το βαθμό της οικονομικής τους ανάπτυξης για τον καθορισμό των στόχων της περιφερειακής πολιτικής

Η σημασία της διάστασης του χώρου ενισχύεται και από:

- ➔ την τάση για αύξηση των αρμοδιοτήτων των περιφερειακών διοικητικών υπηρεσιών και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- ➔ την επιδίωξη για αύξηση της ποιότητας ζωής και την προστασία του περιβάλλοντος
- ➔ την προσπάθεια για εκβιομηχάνιση κάποιων περιοχών που καθιέρωσε την πολιτική για την ενίσχυση της υποδομής για τη δημιουργία εξωτερικών οικονομιών και των οικονομικών κινήτρων για την αύξηση του βαθμού παρέμβασης του κράτους στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων

Οικονομική του Χώρου → σχεδόν ταυτόσημη ← Περιφερειακή Οικονομική

εκφράζει το σύνολο

εκφράζει την περιφερειακή
ανάπτυξη

Nourse (1968). «Η μελέτη της χωροταξικής της οικονομίας και της γεωγραφικής κατανομής των συντελεστών της παραγωγής που βρίσκονται σε στενότητα»

Dubey (1964). «Η οικονομική του χώρου μελετά, από τη σκοπιά της Οικονομικής Επιστήμης, τις διαφοροποιήσεις και αλληλεξαρτήσεις των περιοχών (χωρικών μονάδων), σε ένα κόσμο άνισης κατανομής και ατελούς κινητικότητας (αδράνειας) των συντελεστών της παραγωγής»

Hoover (1971). “What is where, and why – and so what?” (Τι είναι που και γιατί – και συνεπώς τι)

Armstrong και Taylor (1993): Θέτουν ερωτήματα που προσδιορίζουν την έννοια της Οικονομικής του Χώρου:

- Ποιοι παράγοντες προσδιορίζουν τα επίπεδα παραγωγής και απασχόλησης σε μία περιφέρεια;
- Γιατί το επίπεδο διαβίωσης είναι υψηλότερο σε μερικές περιφέρειες από εκείνο άλλων περιφερειών;
- Γιατί μερικές περιφέρειες αναπτύσσονται γρηγορότερα από άλλες;
- Ποιοι παράγοντες προσδιορίζουν την ενδοπεριφερειακή μετανάστευση;
- Γιατί μερικές περιφέρειες έχουν μονίμως υψηλότερα επίπεδα ανεργίας;

Κόνσολας (1974): Η οικονομική επιστήμη μελετά την επίδραση της διάστασης του χώρου στις οικονομικές δραστηριότητες

- ➔ Όλες οι κατηγορίες των μονάδων του χώρου αποτελούν αντικείμενο της Οικονομικής του Χώρου
- ➔ Η περιφέρεια είναι υποδιαίρεση ενός χωρικού συνόλου

Η διάκριση των μονάδων του χώρου

Μικρογεωγραφικό

- Εντάσσονται οι τόποι εγκατάστασης των οικονομικών δραστηριοτήτων
- Ταυτίζεται με το τοπικό επίπεδο του χώρου

Μακρογεωγραφικό

- Διακρίνεται σε εθνικό και διεθνές
- Στο εθνικό επίπεδο ο χώρος συγκροτείται από περιφέρειες (περιφερειακό επίπεδο)
- Στο διεθνές επίπεδο ο χώρος συγκροτείται από οικονομικές ενοποιήσεις (πχ. Ε.Ε.) ή τον παγκόσμιο χώρο

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

- A. **ΜΙΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ** ή μικροοικονομική του τύπου εγκατάστασης μονάδων και συνόλων οικονομικών δραστηριοτήτων
- B. **ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ Η΄ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ.** Ο υποκλάδος αυτός ασχολείται με την οικονομική συμπεριφορά σε περιφερειακό επίπεδο βραχυχρόνια (στατιστικά) και με τις μεταβολές της μακροχρόνιας (δυναμικά) στο πλαίσιο των επιδιώξεων της χωροταξικής ισορροπίας και της άριστης γεωγραφικής κατανομής των οικονομικών δραστηριοτήτων
- Γ. **ΟΙΚΟΟΜΙΚΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ Η΄ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ.** Ασχολείται με την ίδρυση, την ανάπτυξη, τη λειτουργία και τη διάρθρωση των αστικών κέντρων στο χώρο. Γίνεται ανάλυση και κατάταξη των ενδοαστικών προβλημάτων σε σχέση με τις συγκεντρώσεις πληθυσμού και δραστηριοτήτων και των διαστικών που αφορούν τις δημιουργούμενες σχέσεις από τη διάρθρωση του δικτύου των πόλεων
- Δ. **ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ** ασχολείται με τη διατήρηση, αξιοποίηση και προστασία του περιβάλλοντος
- Ε. **ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ.** Ασχολείται με τις χωροθετικές σχέσεις των οικονομικών δραστηριοτήτων και των δικτύων μεταφοράς

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

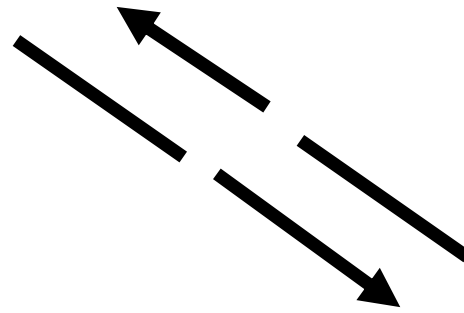
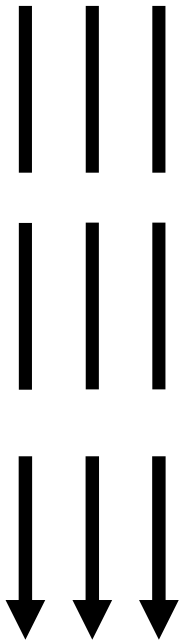

Μελέτη των περιφερειών
με επιστημονικές μεθόδους
και εργαλεία

απαραίτητη η συμβολή και συνεργασία
πολλών επιστημόνων όπως
κοινωνιολόγων, πολιτικών επιστημόνων
τεχνικών, νομικών, γεωγράφων,
ανθρωπολόγων, κ.ά.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Περιφερειακός Προγραμματισμός

Είναι ένα σύστημα σκοπών, μέσων και φορέων που συνδυάζονται σε ένα πρόγραμμα για να επιτύχουν την ισόρροπη μεταβολή της διαπεριφερειακής διάρθρωσης της οικονομίας

Η Περιφερειακή Επιστήμη βοήθησε την Ε.Ε., τις κυβερνήσεις, τις Τοπικές Αρχές στην εφαρμογή Προγραμμάτων Περιφερειακής & Τοπικής Ανάπτυξης

Οι **αναπτυγμένες χώρες** έδωσαν έμφαση στα προβλήματα των αστικών κέντρων, στην προστασία του περιβάλλοντος, στις φθίνουσες περιφέρειες, στη διάχυση της καινοτομίας, στη χωροταξική διάρθρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων

οι **αναπτυσσόμενες χώρες** έδωσαν έμφαση στις διαπεριφερειακές ανισότητες, στην κατανομή των δημόσιων επενδύσεων στο χώρο στην αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων της δημόσιας διοίκησης, στην αναβάθμιση του ρόλου των μικρομεσαίας επιχειρήσεων, στην εκβιομηχάνιση των καθυστερημένων περιφερειών

Η Περιφερειακή Επιστήμη επέβαλε στην οικονομική θεωρία και στις άλλες Κοινωνικές Επιστήμες...

τη διάσταση του χώρου

ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Τα τελευταία χρόνια η Περιφερειακή Επιστήμη ασχολείται:

- ➔ με τα νέα προβλήματα των αναπτυσσόμενων χωρών
 - ➔ και με αυτά της μεταβιομηχανικής κοινωνίας που αφορούν
 - στο περιβάλλον,
 - τους ενεργειακούς πόρους,
 - τις πολιτιστικές επιδράσεις,
 - τις επικοινωνίες,
 - την οργάνωση νέων πόλεων,
 - την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης με πόρους υπερεθνικών ενοποιήσεων (Ε.Ε.),
 - τη μετεγκατάσταση βιομηχανικών δραστηριοτήτων,
 - την επιλογή τόπου εγκατάστασης κοινωνικών υπηρεσιών,
 - τη μελέτη των δημογραφικών προβλημάτων
- κ.ά.

Για την ανάλυση της πολυμορφίας του περιφερειακού προβλήματος χρησιμοποιούνται 4 κριτήρια:

1. **Ειδολογικό.** Εδώ, οι περιφερειακές ανισότητες μπορούν να πάρουν τη μορφή **άνισων οικονομικών ευκαιριών, άνισων κοινωνικών ευκαιριών, άνισων πολιτικών ευκαιριών, άνισων πολιτιστικών ευκαιριών.**
2. **Χωροταξικό ή λειτουργικό.** Προσδιορίζει την περιφερειακή ασυμμετρία όπως προσδιορίζεται από τις περιφερειακές ανισότητες α) ανάμεσα στην πρωτεύουσα και την υπόλοιπη χώρα, β) ανάμεσα στις κυριότερες μεγάλες πόλεις και τους υπόλοιπους οικισμούς, γ) ανάμεσα στα αστικά κέντρα και τους μικρότερους οικισμούς (χωριά), γ) ανάμεσα στις περιφέρειες της ίδιας χώρας. Δηλαδή το **πρόβλημα κέντρου και περιφέρειας.**
3. **Αναπτυξιακό.** Διαμορφώνεται μέσα από το **κριτήριο της ισότητας ή δικαιοσύνης και της αποτελεσματικότητας.** Εδώ η αξιολογείται η ένταση του περιφερειακού προβλήματος αναφορικά με κάποιο επίπεδο ισότητας ή κάποιο επίπεδο αποτελεσματικότητας
4. **Κλαδικό.** Συνδέεται η διαδικασία της αναδιάρθρωσης της οικονομίας και της παγκοσμιοποίησης των αγορών που προκάλεσε τη **διαφοροποίηση** (πχ. τεχνολογικά προηγμένες περιοχές, περιοχές σε έντονη φάση αποβιομηχάνισης και ενίσχυσης των υπηρεσιών κ.ά.)

ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΑΙ Η ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥΣ

ΥΠΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΚΟΡΕΣΜΟΣ (Η΄ ΣΥΜΦΟΡΗΣΗ)

ΠΑΡΑΚΜΗ

ΕΠΙΔΙΩΞΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ :

- ΔΙΚΤΥΩΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ
- ΕΔΑΦΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ
- ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

- Έλλειψη ή ύπαρξη φυσικών πόρων και πρώτων υλών
- Απόσταση μιας περιφέρειας από τα αναπτυγμένα κέντρα
 - Μεταφορικό κόστος
 - Έλλειψη εξειδικευμένων υπηρεσιών
 - Έλλειψη πρόσβασης στα καινοτομικά δίκτυα και τις πηγές νέων τεχνολογιών
- Υπανάπτυξη περιμετρικών και ορεινών περιοχών και των νησιών

ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

- Διάρθρωση κατά κλάδους της οικονομίας.
 - Παραδοσιακή (πχ. γεωργία) ή περιφέρειες με βιομηχανίες καθυστερημένης τεχνολογίας μπορεί να αρχίζουν να παρακμάζουν όταν μειωθεί η μείωση της ζήτησης των προϊόντων
 - Μονοκλαδική (πχ. Ο τουρισμός σε ένα νησί)

Αύξηση του ποσοστού ανεργίας
Μείωση του ρυθμού ανάπτυξης

- Περιφέρειες που η διάρθρωση της οικονομίας τους στηρίζεται σε δυαμισκούς κλάδους παραγωγής (πχ. Ηλεκτρονική βιομηχανία, μηχανοκατασκευές)

Κατάρτιση περιφερειακών δεικτών
διαρθρωτικού δυναμισμού της ανάπτυξης
οι οποίοι

παρουσιάζουν
χρονική
υστέρηση

ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

ΧΑΜΗΛΗ ΣΧΕΤΙΚΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- Η κινητικότητα της εργασίας προς τις περιφέρειες που υπάρχει ζήτηση είναι αργή και έτσι υπάρχει και υπάρχει χρονική διαφορά ανάμεσα στην εκδήλωση της ζήτησης και στην έναρξη ροής του εργατικού δυναμικού για την κάλυψή της.
Το κοινωνικό κόστος είναι μεγάλο τόσο στις περιφέρειες προέλευσης όσο και στις περιφέρειες προορισμού
- Οι επενδύσεις, ειδικά στη βιομηχανία (έντασης κεφαλαίου) αφορούν συνήθως κατά 3/5 σε επεκτάσεις εργοστασίων, εκσυγχρονισμό της παραγωγικής διαδικασίας, αντικατάσταση εξοπλισμού κ.ά. Επομένως, το υπόλοιπο ποσοστό των 2/5 δεν κατευθύνεται πάντα προς τις περιφέρειες με έντονο πρόβλημα ανάπτυξης.

ΘΕΣΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Η περιορισμένη αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων της δημόσιας διοίκησης και οι ασήμαντες εξουσίες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης συντελούν στην αποδυνάμωση της περιφέρειας

Συγκέντρωση δημόσιων υπηρεσιών, δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών, τραπεζών κ.ά. Στην πρωτεύουσα και τα μεγάλα αστικά κέντρα

δηλαδή η καθιέρωση του συγκεντρωτικού συστήματος διοίκησης

συμβάλλει στην ένταση του περιφερειακού προβλήματος

ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Η πολιτική διαμόρφωση των συνόρων των κρατών δημιουργεί περιφερειακές επιπτώσεις

πχ. Η προσάρτηση στον εθνικό κορμό περιφερειών στην Ελλάδα σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Οι νέες περιφέρειες για πολλές δεκαετίες δεν έλαβαν τη φροντίδα του ελληνικού κράτους

Επίσης...

πόλεμοι,
βίαιες μετακινήσεις πληθυσμών,
διαμελισμός κρατών,
καταλήψεις ή καταστροφές φυσικών
πόρων, ανακατανομή εδαφών,
κ.ά.

**δημιουργούν περιφερειακά
προβλήματα σε εθνικό
και διεθνές επίπεδο**

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Πολιτιστικοί και ψυχολογικοί παράγοντες συχνά αποτελούν αξεπέραστα εμπόδια στην αναπτυξιακή διαδικασία

πχ. κάποιοι λαοί

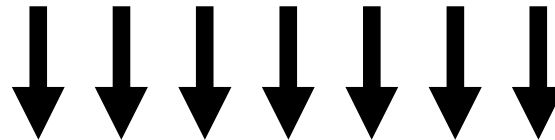
- αποφεύγουν κάποιες τροφές (οι μουσουλμάνοι δεν καταναλώνουν χοιρινό κρέας γιατί τους το απαγορεύει η θρησκεία τους, ή στις Ινδίες δεν καταναλώνουν βοδινό κρέας)
- δεν μεταβάλλουν τις μεθόδους καλλιέργειας των χωραφιών τους
- το υψηλό επίπεδο αναλφαβητισμού
- έχουν υψηλή παιδική θνησιμότητα
- έχουν υψηλό ποσοστό γεννητικότητας (μείωση του κατά κεφαλής εισοδήματος)

Η πολιτιστική ανάπτυξη σε μία περιφέρεια βελτιώνει το μορφωτικό επίπεδο, αυξάνει την παραγωγικότητα του εργατικού δυναμικού, ενεργοποιεί πολιτιστικές δραστηριότητες ιδιαίτερης σημασίας για την ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα

ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ

Ο εφοδιασμός της πρωτεύουσας και των μεγάλων αστικών κέντρων με υποδομές όπως τέλεια συστήματα μεταφορών και επικοινωνιών, η ύπαρξη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού, η εγκατάσταση κέντρων λήψης αποφάσεων...

.....
.....
αποτελεί την αιτία δημιουργίας σημαντικών εξωτερικών οικονομιών κοινωνικής και οικονομικής υποδομής, τεχνολογίας, αστικής συγκέντρωσης κ.ά.

**προσανατολισμός της εγκατάστασης
των επιχειρήσεων
στις ευημερούσες περιφέρειες**

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Οι διαφορές μεταξύ των περιφερειών, όσον αφορά στην κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος, σε συνδυασμό με τις κλιματολογικές συνθήκες, δημιουργούν την «περιβαλλοντική εικόνα» για κάθε περιφέρεια

Η εικόνα αυτή αποτελεί σημαντικό παράγοντα προσέλκυσης επενδύσεων, κυρίως στους τομείς της υψηλής τεχνολογίας, των επιστημονικών ερευνών, του τουρισμού, της εκπαίδευσης κ.ά.

πχ. η περίφημη «Ευρωπαϊκή Ζώνη του Ήλιου στη νότια Γαλλία

ΕΛΛΕΙΨΗ ΔΙΑΧΥΣΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Η έλλειψη προϋποθέσεων ανάπτυξης εφευρέσεων, καινοτομιών ή απορρόφησης των αποτελεσμάτων της τεχνολογικής έρευνας από τα κέντρα διάχυσης, θεωρείται ως βασική αιτία δημιουργίας του περιφερειακού προβλήματος

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα καθιέρωσε σημαντικό αριθμό πρωτοβουλιών που έχουν ως στόχο τη διάχυση των καινοτομικών δραστηριοτήτων και την ανάδειξη της τεχνολογικής φυσιογνωμίας των περιφερειών

Στη διαδικασία αυτή δημιουργούνται ενδιάμεσοι φορείς σύνδεσης καινοτομικών πηγών και χρηστών, ιδρύονται εταιρίες για τη διάχυση των κεφαλαίων, που προορίζονται για την ενίσχυση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων υψηλού κινδύνου (εταιρίες venture capital), επιχορηγούνται Πανεπιστήμια και Ερευνητικά Κέντρα για τη σύνδεσή τους με την τοπική αγορά κ.ά.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Περιφερειακό πρόβλημα μπορεί να δημιουργηθεί σε μία περιφέρεια από αποφάσεις επιχειρήσεων που η διοίκησή τους βρίσκεται εκτός περιφέρειας. Πολλές φορές η έλλειψη πληροφόρησης για τις τοπικές συνθήκες οδηγεί σε μέτρα που επηρεάζουν αρνητικά την αναπτυξιακή διαδικασία στην περιφέρεια αυτή

Σήμερα, το πρόβλημα είναι ακόμη εντονότερο λόγω της κυρίαρχης τάσης της παγκοσμιοποίησης

Πολλές φορές, η αρχή της διαδικασίας αποβιομηχάνισης σε μία περιφέρεια γίνεται με τη διακοπή της λειτουργίας εργοστασίων πολυεθνικών επιχειρήσεων

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ

Αίτιο του περιφερειακού προβλήματος είναι η έλλειψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και «επιχειρηματικού κλίματος» σε μία περιφέρεια

Η κινητοποίηση των τοπικών πόρων και η ενημέρωση και η επαγγελματική κατάρτιση των ιδιοκτητών μικρών επιχειρήσεων, σε συνδυασμό με το θετικό προσανατολισμό των τοπικών ηγετικών παραγόντων προς την επιχειρηματική δράση, είναι τα άμεσα μέτρα που οδηγούν στην εμφάνιση νέων πρωτοβουλιών σε όλους τους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας

ΦΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Rostow (1960)

Θεωρεί ότι μία οικονομία διέρχεται από ορισμένα **στάδια ανάπτυξης**, που το καθένα διακρίνεται για την εσωτερική λογική του και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την ολοκλήρωση του επόμενου σταδίου. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, μία χώρα ακολουθεί στη διαδικασία ανάπτυξής της τα εξής στάδια:

- α) της παραδοσιακής κοινωνίας
- β) των προϋποθέσεων για την απογείωση
- γ) της απογείωσης
- δ) της ωριμότητας
- ε) της μαζικής κατανάλωσης

1^ο στάδιο

- Η οικονομία είναι βασικά αγροτική και η παραγωγικότητα πολύ χαμηλή.
- Περισσότερο από 70% του πληθυσμού ασχολείται με τη γεωργία.
- Οι παραγωγικές μεταβολές είναι βραδύτατες
- Οι αξίες της κοινωνίας είναι μοιρολατρικές
- Η χώρα είναι υπανάπτυκτη και βρίσκεται σε στατική ισορροπία

2ο στάδιο

Αρχίζει η συνειδητοποίηση της ιδέας ότι η κοινωνική πρόοδος είναι δυνατή και μπορεί να πραγματοποιηθεί με ορισμένες θεμελιακές μεταβολές όπως με:

- τη συσσώρευση κεφαλαίου
 - τη βελτίωση των συνθηκών υγείας
 - τη μείωση της θνησιμότητας
 - την ποιοτική άνοδος της εκπαίδευσης
 - τις αυξημένες επενδύσεις στο γεωργικό τομέα
 - τη χρησιμοποίηση του πλεονάσματος για την ανάπτυξη της μεταποίησης
 - τη βελτίωση των μεταφορών
 - την επέκταση του εμπορίου
- κ.ά.

3^ο στάδιο

Διαρκεί 20 – 30 χρόνια και είναι το πιο σημαντικό στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης.

Επιτυγχάνεται η παράκαμψη σημαντικών εμποδίων και σταθεροποιούνται οι ανοδικοί ρυθμοί ανάπτυξης.

Προϋπόθεση είναι :

- η γρήγορη ανάπτυξη των ηγετικών κλάδων της οικονομίας
- η αύξηση του ρυθμού των αποταμιεύσεων και των επενδύσεων
- η οργάνωση κατάλληλου θεσμικού πλαισίου

4^ο στάδιο

Εφαρμόζεται η σύγχρονη τεχνολογία σε όλες τις κατηγορίες οικονομικών δραστηριοτήτων

- Μειώνεται ο αγροτικός πληθυσμός και αυξάνεται ο αστικός
- Η αναλογία του ειδικευμένου εργατικού δυναμικού στο σύνολο του αστικού πληθυσμού αυξάνεται
- Αυξάνεται η παραγωγικότητα
- Αυξάνεται το κατά κεφαλής εισόδημα

5° στάδιο

- Μαζικοποιείται η κατανάλωση διαρκών καταναλωτικών αγαθών
- Επεκτείνεται η χρήση του αυτοκινήτου
- Ο αστικός πληθυσμός μετακινείται προς τα προάστια
- Επεκτείνεται η κοινωνική ευημερία

Αδυναμίες της θεωρίας του Rostow:

- 1) Αρκείται στην περιγραφή των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών χωρίς να αναλύει τους μηχανισμούς μετάβασης από το ένα στάδιο στο άλλο
- 2) Θεωρεί ότι η κατεύθυνση της οικονομικής εξέλιξης είναι συνεχώς ανοδική
- 3) Δεν υπολογίζει ότι κάποιες χώρες μπορεί να μην περάσουν από όλα τα στάδια ανάπτυξης

Friedmann

Επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στην **προγραμματισμένη επέμβαση του κράτους**, ώστε τα δημιουργούμενα περιφερειακά προβλήματα, στις διαδοχικές φάσεις της αναπτυξιακής διαδικασίας, **να αντιμετωπίζονται έγκαιρα και να μειώνονται οι περιφερειακές ανισότητες**

Θεωρεί ότι **οι κεντρικές περιφέρειες** («core regions»), που η διαμόρφωσή τους αρχίζει από την προβιομηχανική εποχή, **σταθεροποιούν την επιβολή τους πάνω στις υπόλοιπες περιφέρειες**, ιδιαίτερα στη μεταβατική και τη βιομηχανική φάση, με τις ακόλουθες διαδικασίες ανάδρασης («feedback effects»)

- A) άσκησης κυριαρχίας
- B) διοχέτευσης πληροφοριών
- Γ) δημιουργίας ψυχολογικών επιρροών
- Δ) μεταβίβασης ιδεών εκσυγχρονισμού των κοινωνικών αξιών
- E) εμφάνισης οικονομιών κλίμακας και αστικής υποδομής
- ΣΤ) ενίσχυσης πολλαπλασιαστικών φαινομένων

Friedmann - πρόσφατες απόψεις

Υποστηρίζει ότι η ενδογενής ανάπτυξη μπορεί να πραγματοποιηθεί «σε περιφέρειες που βρίσκονται την ίδια στιγμή σε κομβικά σημεία της παγκόσμιας οικονομίας και βρίσκονται σε μεγάλες πόλεις που λειτουργούν ως παγκόσμια κέντρα συσσώρευσης κεφαλαίου, παραγωγής και ελέγχου... άλλες περιφέρειες που βρίσκονται σε υποδεέστερη θέση από τις μητροπόλεις του παγκόσμιου συστήματος, έχουν περιορισμένες δυνατότητες για ενδογενή ανάπτυξη σε αυτά τα πλαίσια»

Προτείνει **οι περιφέρειες αυτές να στηριχθούν στις ίδιες τους τις δυνάμεις**

- με ικανοποίηση των πνευματικών αναγκών των ανθρώπων
- με αρμονική σχέση ανθρώπου και φυσικού περιβάλλοντος
- με την αναγνώριση της εθελοντικής εργασίας
- με τον εκδημοκρατισμό του κεφαλαίου
- με την κοινωνική οργάνωση ομάδων και δικτύων
- με την τοπική αυτοδιοίκηση
- με την ισότητα στην πρόσβαση των παραγόντων που συνθέτουν την κοινωνική δύναμη